

**PERSONALITĂȚI DE PRESTIGIU LA BISERICA DIN DEAL.
LEGĂTURILE SCRITORULUI FILOSOOF LUCIAN BLAGA CU CENACLUL
LITERAR DE LA BISERICA DIN DEAL¹**

VASILE ROJNEAC

Abstract: Prestigious personalities at the "Church on the Hill". The connections of the writer and philosopher Lucian Blaga with the Literary Cenacle at the "Church on the Hill"

Our research approach broadly aims to outline the scholarly activity of the Romanian poet-philosopher and writer Lucian Blaga and the connections he had with Father Florea Mureșanu, archpriest of Cluj and parish priest of the "Holy Trinity" church in Cluj-Napoca, under whose auspices the Literary Cenacle at the "Church on the Hill" was established.

Due to his very active participation, Lucian Blaga will come to the attention of the security forces, who will follow him until the end of his life and will censor his life and literary work. Basically, our material presents the drama that the writer Lucian Blaga went through during the period of sad memory of the communist regime.

Keywords: *"Church on the Hill", Cluj-Napoca, father archpriest Florea Mureșanu, writer Lucian Blaga, Literary Cenacle, communist regime, security forces.*

În jurul celei mai vechi biserici ortodoxe românești din Cluj – Biserica „Sfânta Treime” sau „Biserica din Deal”², în urmă cu 74 de ani, părintele

¹ Referat susținut în cadrul Simpozionului internațional, Zilele Academice Clujene, Panel: Biserica Ortodoxă din Transilvania. Istorie și Memorie. Personalități de prestigiu la Biserica din Deal, 17-19 octombrie 2024.

² Biserica cu hramul „Sfânta Treime” sau Biserica din Deal din Cluj-Napoca, așa cum este cunoscută de către cei mai mulți dintre clujeni, este cea mai veche biserică ortodoxă construită într-

protopop și paroh Florea Mureșanu, de vrednică pomenire, a reușit să coaguleze, într-un cenuclu literar, câteva personalități de marcă ale culturii române, între care se număra și renumitul scriitor Lucian Blaga³.

Locul la care facem referire este unul special și încărcat de istorie, un adevărat topos în care teologia s-a împletit foarte frumos și cu alte domenii de specialitate, prin intermediul unor oameni providențiali. Am putea spune, păstrând proporțiile, că aici s-au întâlnit „duhul” cu „litera”, pentru ca să dea ființă la ceva frumos.

Poet, eseist, dramaturg, traducător, jurnalist, profesor universitar, academician și diplomat român, *Lucian Blaga* este unul dintre cei mai cunoscuți autori canonici care a frecventat cu regularitate cenuclul literar înființat de scriitorul și profesorul universitar român Victor Papilian, ale cărui ședințe se desfășurau, din lipsă de spațiu, în casa preotului Florea Mureșanu de pe strada Bisericii Ortodoxe, nr. 10, din Cluj-Napoca.

O mărturie în acest sens o deținem de la vrednicul de pomenire Arhiepiscop și Mitropolit Bartolomeu Valeriu Anania, care l-a cunoscut pe Lucian Blaga în aceste împrejurări:

„Victor Papilian își reînființase vechiul cenuclu literar, ale cărui ședințe se țineau, în lipsă de un loc mai bun, în casa ospitalieră și încăpătoare a părintelui Florea Mureșanu, preot de ținută excepțională, cărturar, autorul unei prezentări a [Cazaniei] lui Varlaam, posesor al unei bogate biblioteci de cultură generală. Soția sa, Eugenia Mureșanu, era o femeie de o rară distincție, calitate esențială, fără de care frumusețea ei ar fi rămas doar frumusețe. [...] În casa soților Mureșanu l-am cunoscut pe Ion Luca și, mai apoi, pe Lucian Blaga. Dar obișnuinții cenuclului erau – din câți îmi mai amintesc și în afară de inegalabilul Victor Papilian – Ion Cârja-Făgădaru, Zorica Lațcu, Francisc Păcuraru, Titus Țifu, un oarecare Donică Oprea și alți câțiva pe care i-am uitat. Zorica Lațcu – devenită, mai târziu, Maica Teodosia, în mănăstirea Vladimirești – suferea de o foarte ciudată boală, cu rădăcini atavice, care-i dădea aparența unei femei dezechilibrate în vorbă și gesturi, dar versurile și le citea frumos, chiar foarte frumos, mai ales când se așeza în fața căminului, pe covor, cu paginile și obrazul în lumina focului⁴”.

un cartier al Clujului, între anii 1795-1796, în stil baroc și în formă de navă, de către „un grup de neguțatori aromâni care au simțit nevoia întemeierii unui lăcaș bisericesc ortodox în care să-și manifeste credința religiei lor, în limba și cugetul neamului românesc. În această biserică istorică a fost înscăunat, pe data de 29 iunie 1811, episcopul Vasile Moga al Ardealului și episcopul Nicolae Ivan al Clujului, la 6 decembrie 1921. A se vedea mai multe detalii la CRISTIAN BACIU, FLORIN-CĂTĂLIN GHIȚ, VARGA ATTILA, *Biserica din Deal: vechea biserică ortodoxă a Clujului. Album monografic*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2023, pp. 9 și 11.

³ FLOREA MUREȘANU, *Biserica din Deal sau vechea biserică ortodoxă română din Cluj și slujitorii ei*, ediție critică de: Pr. Cristian Baciu, Pr. Florin-Cătălin Ghiț, Varga Attila, Angela Rus, Cluj-Napoca, Editura Symphologic Publishing/Argonaut, 2021, p. 56.

⁴ VALERIU ANANIA, *Memorii*, Iași, Editura Polirom, 2008, pp. 106-107.

Din cercetările efectuate mai recent reiese faptul că Lucian Blaga s-a alăturat acestui grup, considerat de autoritățile statului „subversiv”, din februarie 1950, iar începând cu luna mai 1950, el a acceptat să facă parte și din Consiliul Parohial al acestei comunități ortodoxe, alături de alte personalități importante ale lumii clujene⁵. Din acest moment el începe să fie urmărit sistematic de Securitate, după cum vom vedea în cele ce urmează.

Am stat și m-am întrebat, de multe ori, oare ce l-a determinat pe Lucian Blaga să onoreze cu prezența sa acest cenaclu literar? Răspunsul este ușor de dat. Setea de cunoaștere, lumea deschisă interacțiunii, chiar dacă era deja instaurat regimul comunist, oamenii de cultură aleasă și spiritualitatea poporului român, acestea cred că l-au sensibilizat pe poet. Și, nu în cele din urmă, personalitatea complexă a părintelui Florea Mureșanu. Chiar dacă nu era un mistic încadrat strict în canonul Ortodoxiei, Lucian Blaga, fiu de preot și absolvent de Teologie⁶, era conștient că în creație și în Biserică există o mare taină, o taină de nepătruns. De altfel, nu ne mirăm că el este autorul poeziei *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* (1919)⁷ și nu ne mai miră deloc faptul că el, în reflecția sa filosofică, afirma adesea: „Câteodată, datoria noastră în fața unui adevărat mister nu e să-l lămurim, ci să-l adâncim așa de mult, încât să-l prefacem într-un mister și mai mare”. Iată și versurile poeziei *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* (1919):

*Eu nu strivesc corola de minuni a lumii
și nu ucid
cu mintea tainele, ce le-ntâlnesc
în calea mea
în flori, în ochi, pe buze ori morminte.
Lumina altora
sugrumă vraja nepătrunsului ascuns
în adâncimi de întuneric,
dar eu,
eu cu lumina mea sporesc a lumii taină -
și-ntocmai cum cu razele ei albe luna
nu micșorează, ci tremurătoare
mărește și mai tare taina nopții,
așa îmbogățesc și eu întunecata zare*

⁵ ARHIVA PAROHIEI ORTODOXE SFÂNTA TREIME DIN CLUJ-NAPOCA, *Fond Protopopiatul Cluj I. Protocoalele ședințelor comitetului și sinodului parohial, Procesul verbal din 15 mai 1950* (pagini nenumerate).

⁶ MIRCEA PĂCURARIU, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu: 1786-1986*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Eparhiale, 1987, pp. 126-127; 231; 266.

⁷ LUCIAN BLAGA, *Ce aude unicornul*, București, Editura Minerva, 1975, p. 11.

*cu largi fiori de sfânt mister
 și tot ce-i neînțeles
 se schimbă-n neînțelesuri și mai mari
 sub ochii mei -
 căci eu iubesc
 și flori și ochi și buze și morminte⁸.*

Am afirmat faptul că Lucian Blaga nu era încadrat strict în canonul Ortodoxiei, dar eu cred că se regăsea din plin în cultura poporului român și în tradiția Bisericii strămoșești ortodoxe, tatăl său fiind preot în parohia Lancrăm (județul Alba), și suntem convinși că a beneficiat din plin și de educație religioasă. Chiar dacă în scrierile sale el evită să-i atribuie ființei transcendente numele de Dumnezeu, nu ezită să o numească: **Factor metafizic central, Marele mister, Principiu suprem al existenței, Absolutul, Transcendentul** sau, cel mai frecvent, **Marele Anonim**, nume dat lui Dumnezeu și de scriitorul bisericesc Dionisie Pseudo-Areopagitul⁹. Așadar, principiul metafizic absolut, conceput de alți filosofi ca fiind Substanța, Eul absolut, Rațiunea imanentă, la Lucian Blaga este Marele Anonim¹⁰, adică Dumnezeu. Sigur, temele sale filosofice sunt numeroase și variate și cred că tocmai acestea l-au atras pe filosof în cenaclul de la Biserica din Deal. Cu siguranță aici și-a citit multe din poeziile sale și s-a întreținut cu ceilalți membri ai cenaclului în probleme de teologie, de filosofie, de medicină sau alte domenii. Într-un cuvânt, poetul, filosoful, dramaturgul și academici-anul Lucian Blaga se deschidea unei lumi care era capabilă să-l înțeleagă și să-l aprecieze, să-i înțeleagă sensibilitatea. Se realiza acolo o solidaritate fantastică, o comuniune de persoane, ceea ce a făcut ca punțile de legătură să nu se întrerupă niciodată.

Din păcate, regimul comunist, care era ateu și promova materialismul dialectic – adică faptul că natura este nepieritoare, iar procesele din univers se desfășoară potrivit legilor obiective – nu l-a înțeles deloc pe filosoful Lucian Blaga și nici opera sa¹¹. Datorită sistemului său filosofic și pentru că frecventa

⁸ LUCIAN BLAGA, *Poezii*, antologie, prefată, tabel cronologic, referințe critice și bibliografice de Paul Dugneanu, Galați, Editura Porto-Franco, 1992, p. 3.

⁹ SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *Opere complete și Scolii Sfântului Maxim Mărturisorul*, traducere, introducere și note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, ediție îngrijită de Constanța Costea, București, Editura Paideia, 1996, 286 p.

¹⁰ SVETLANA COANDĂ, „Conceptul Marelui Anonim în sistemul filosofic al lui Lucian Blaga”, în *Studia Universitatis Moldaviae*, nr. 4/207, pp. 40-42: <https://humanities.studiamsu.md/wp-content/uploads/2022/01/07.-p.40-42.pdf>. (2 octombrie 2024).

¹¹ Cele 15 volume care cuprind opera lui Blaga se intitulează așa: *Eonul dogmatic, Cunoașterea luciferică, Cenzura transcendentă, Orizont și stil, Spațiul mioritic, Geneza metaforei și sensul culturii, Artă și valoare, Despre gândirea magică, Religie și spirit, Știință și creație, Diferențialele divine, Despre conștiința filosofică, Aspecte antropologice, Experimentul și spiritul matema-*

cenacul literar din casa părintelui Florea Mureșanu, Securitatea a dispus urmărirea sa prin diverși informatori.

A fost acuzat de simpatii fasciste și legionare, cu toate că în toată opera lui și în biografia lui nu există nicio urmă de adeziune la o politică sau alta.

De pildă, într-o notă informativă, nedatată și nesemnată, scrisă la mașină, se preciza: „Operele lui Lucian Blaga sunt străbătute de misticism¹²”, iar din hotărârea de deschidere a dosarului de acțiune informativă individuală, locotenentul major de securitate Ion Chiorean, șeful de birou al Securității din Cluj, la data de 20 decembrie 1955, informa: „Din datele compromițătoare arătate reiese că desfășoară activitate contrarevoluționară pe tărâm ideologic, luptă împotriva artei și literaturii noi, imprimând, în același timp, literatura decadentă a apusului. Caută să strecoare în presă și reviste diferite idei cosmopolite”¹³.

Dar „asasinatul moral” – așa cum l-a denumit însuși Lucian Blaga – avea să fie executat de Mihai Beniuc, mai întâi în paginile revistei „Gazeta Literară” din 16 iulie 1959, unde Lucian Blaga este atacat direct și nevoa-lat în articolul „Marele Anonim”¹⁴, articol care, mai apoi, a fost inclus în romanul care se dorea autobiografic „Pe muchie de cuțit”¹⁵.

Cu toate că s-a dorit compromiterea lui prin informatori, unii erau chiar prieteni apropiați, aceștia nu au putut aduna la dosar probe concrete care să ducă la arestarea filosofului Lucian Blaga. Dar regimul a fost necruțător cu el, fiind îndepărtat de la Universitate și scrierile lui interzise, pentru că nu a făcut un pact cu Securitatea. Din profesor universitar devine bibliotecar-șef (1951-1954) și director-adjunct (1954-1959) la filiala clujeană a Bibliotecii Academiei.

La sfârșitul anului 1960 starea sa de sănătate se înrăutățește și este dus la spital. A trecut la cele veșnice în ziua de 6 mai 1961, la Cluj, și a fost înmormântat în ziua sa de naștere, 9 mai, în cimitirul din Lancrăm.

Lucian Blaga, omul care a scris „*Eu cred că veșnicia s-a născut la sat*”¹⁶, a murit trist și cu o mare suferință: aceea de a fi neînțeles. Ca toți oamenii de valoare din țara aceasta, a suferit și el în timpul regimului comunist, fără a avea vreo vină.

tic, *Ființa istorică*, cf. DORLI BLAGA, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, Editura Biblioteca Apostrof, 2004, p. 46.

¹² DORLI BLAGA, *Tatăl meu, Lucian...*, p. 188.

¹³ DORLI BLAGA, ION BĂLU, *Blaga supraviețuiește de Securitate*, Cluj-Napoca, Editura Biblioteca Apostrof, 1999, pp. 60-61.

¹⁴ *Gazeta Literară*, VI (1959), nr. 29, p. 5.

¹⁵ MARIANA IANCU, *Cum a încercat Securitatea să-l compromită pe Lucian Blaga, acuzându-l că e legionar. Comuniștii i-au refuzat Premiul Nobel*, <https://adevarul.ro/stil-de-viata/magazin/cum-a-incercat-securitatea-sa-l-compromita-pe-2265153.html> (3 octombrie 2024).

¹⁶ DORLI BLAGA, *Tatăl meu, Lucian...*, p. 348.

Caracteristica esențială a documentelor aflate în posesia Securității era aceeași ca și la cele sovietice: „«toate pleacă de la prezumția de VINOVĂȚIE...», o vinovăție «prefabricată» cu o tematică precisă. Vinovatul trebuia să demonstreze (ceea ce nu putea) că nu este vinovat. În cazul Tatălui meu, spunea Dorli Blaga: ești vinovat că ți-ai permis, ca filosof, să regândești lumea și să o așezi într-un sistem gândit de tine, ești vinovat că nu îți renegi sistemul, ești vinovat, ca poet, că nu poți să scrii altfel de poezie decât scrii, că nu accepți să scrii poezie cu temă, sau altfel de teatru... Mai ești vinovat că îți permiți să gândești cu capul tău, și nu al altora. Ești vinovat și că nu poți să fii «cumpărat», că îți asumi răspunderea și consecințele, până la orice limită, a atitudinii tale... Notele, sintezele informative, notele biografice au toate același ton, pornesc de la ideea că cel pus sub observație se face vinovat de faptele pe care agenții au fost instruiți să-l facă vinovat”¹⁷.

Nedreptatea aceasta, dar și alte multe răutăți omenеști care se petrec sub soare, l-au îngenuncheat pe poet, chiar dacă și-ar mai fi dorit să trăiască. Și nu este deloc întâmplător faptul că el a scris: „Oprește trecerea. Știu că unde nu e moarte, nu e nici iubire, - și totuși te rog: oprește, Doamne, ceasornicul cu care ne măsuri destrămarea”¹⁸. Din păcate, ceasornicul nu s-a oprit, ci a continuat să bată până la ultima clipă.

Poetul și filosoful a trecut, dar opera sa a rămas și impresionează și azi. Din poeziile sale inedite, scrise în ultimii ani de viață, am remarcat-o pe cea intitulată *Lauda suferinței*, publicată de fiica poetului, Dorli Blaga, în *Gazeta literară*, nr. 29/1959, și pe care o voi reda, pentru profunzimea ei, în cele ce urmează:

*„Atâția dintre semeni nu prea știu
ce să înceapă-n zori cu suferința.
Ei nu-și dau seama nici spre seară de prilejul
chemat să-nalțe mersul, cunoștința.*

*Suferința poate fi întuneric, tăciune în inimă,
pe frunți albastru ger,
pe coapsă ea poate fi pecete arsă cu fier,
în bulgăre de țărână
o lacrimă sau sâmbure de cer.*

*Nu mai calcă pe pământ
cine calcă-n suferință.*

¹⁷ DORLI BLAGA, *Tatăl meu, Lucian...*, pp. 210-211.

¹⁸ LUCIAN BLAGA, *Ce aude unicornul...*, p. 29.

*Ea schimbă la față argila, o schimbă în duh
ce poate fi pipăit, duios, cu știință.*

*Tată, carele ești și vei fi,
nu ne despoia, nu ne sărăci,
nu alunga de pe cărămuri orice suferință.
Alungă pe aceea doar care destramă,
dar nu pe-accea care întărește
ființa-ntru ființă.*

*Fă ca semenii noștri,
de la oameni la albine,
de la-nvingători la biruiți,
de la-ncoronați la răstigniți, să ia aminte
că există pretutindeni și această suferință,
până astăzi și de-acum înainte
singura legătură între noi și tine”¹⁹.*

¹⁹ *Gazeta Literară*, VI (1959), nr. 29, p. 5.